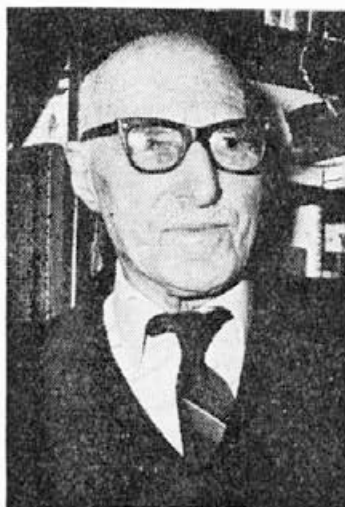

KRONIKA

Devetdeset let Pavla Kunaverja

Sediva v delovni sobi. Police naokrog so natrpane s knjigami z različnih področij od glasbe do astronomije, med njimi veliki atlanti in globus, na omari zastavice odreda Sivega volka, čez knjige obešena kitara, ki se je glasila ob nešteti tabornih ognjih, povsod fotografije pokojne žene in vse družine, vmes Titova slika, na steni Klemenčičeva oljna slika Šmarne gore in slika Jalovca, ki jo je izdelal jubilar sam. Na odprtem oknu je pritrjen dragocen teleskop, ki ga je profesor Kunaver nabavil s honorarji od svojih knjig. Vse to razodeva delavnost lastnika, ki je 19. decembra 1979 obhajal devetdesetletnico plodnega življenja, bogato izpolnjenega z delom z mladino, ki jo je seznanjal z geografijo in z naravoslovjem, predvsem z jamarstvom, planinstvom, astronomijo, in jo vzgajal s skavtizmom, taborništvo na izletih in taborjenju in z nešteti šolskimi ekskurzijami.

Na moja vprašanja se razživi v pripovedovanje o preteklih časih in o svojem delu in doživljajih.

Vprašanje: Ker si se vse življenje rad ukvarjal z mladino, me zanima, kakšna je bila tvoja mladost?

Moj oče je bil doma s kmetov, po odsluženju vojaščine je pa prišel v Ljubljano in dobil službo nadpaznika v Prisilni delavnici. Rodil sem se v hiši ob Mesarskem (zdaj Zmajskem) mostu, ki je ni več. Kmalu smo se preselili k Prisilni delavnici, od koder so bile lepo vidne Kamniške Alpe, ki

so me že kot otroka privlačile. Tam mimo je tekla Ljubljana v brzicah. Z očetom sem hodil na številne izlete v okolico, ki je bila še čisto kmečka in je bila očetu kot taka domača in zanimiva. Na Fužinah je bil na otočku Ljubljane naravnih park. Golovec je bil prava džungla. Ko sem pri igri z ravnateljevim sinom padel z gugalnice na glavo, so mi ostale od pretresa možganov nezgodne posledice. Brata Jože in France, ki sta že imela službe, sta me v skrbi za mojo okrepitev jemala s seboj na izlete v gore, na Grintavec, Stol in Triglav. Prvič sta me na Triglav peljala, ko sem bil star 13 let. Pozneje sem hodil v Alpe s svojimi prijatelji. Sezono planinstva smo si podaljševali v pozno jesen in zimo. V snežnem meteuju smo šli na Šmarno goro, kar je bilo za tiste čase zelo nenavadno. Brat France je prinesel prve švedske smuči. Z žanetom Tavčarjem sva kot smučarja vzbujala pozornost nad Tivolijem, posebno s svojimi padci. V pozni jeseni smo šli peš iz Ljubljane v Kamnik in po vrhovih Kamniških, za kar smo porabili le en dan in dve noči. Rad sem bral planinsko in naravoslovno literaturo, največ v nemščini. Navdušeno sem požiral Kugyjev opis poti po triglavskih polcích. Ko sem bil star šest let, sem doživel znani ljubljanski potres l. 1895. Brat me je odnesel iz stanovanja in me pustil na vogalu hiše, da je tekel na pomoč sosedom. Oče je bil v službi. V Prisilni delavnici so zvonili zvonci, ob zamreženih oknih je rjolo okoli 360 kaznjencev. Potres je napravil name silen vtis. Nanj so se pozneje pogosto vračale moje misli in vstajala so vprašanja o zemeljskih silah. Geologija me je zanimala vse življenje. Razprave o ledenikih v časopisu Nemško-avstrijskega društva so mi dale pobudo za študij glaciologije.*

Vprašanje: Kje in kaj si študiral? Kaj te je pri študiju najbolj privlačilo?

Po ljudski šoli sem se vpisal na ljubljansko učiteljsko šolo. Šolanje je trajalo štiri leta. Dobival sem stipendijo, za kar sem se moral zavezati, da bom najmanj šest let služil kot učitelj. Šoli sem seveda potem služil vse življenje. Na učiteljsko sem imel srečo, da sem za geografijo, ki mi je od vseh ved najljubša, imel dva imenitna profesorja — Frana Orožna, planinskega pisatelja, in dr. Ivana Orla, ki me je navdušil za matematično in fizično geografijo. Po njunem vplivu sem mnogo bral znanstvena in poljudnoznanstvena dela in zasledoval nova odkritja. Spomnim se npr. knjige *Gefahren der Alpen*, kjer Szigmondy obravnava tudi geološko sestavo Alp, in *Atlasa alpske flore*, kjer je v slikah in besedah predstavljenih okoli 500 alpskih rastlinskih vrst. Okoli l. 1910 smo imeli jamarji svoj klub Dren z Brinškom na čelu. Od njih sem se edino jaz zanimal tudi za znanstveno stran jamarstva. Dr. ing. Pick, profesor Pajk z realke in dr. Čerk so bili moji mentorji in mi dajali tudi knjige, po katerih sem študiral. Po njihovem nasvetu sem šel l. 1913 na Dunaj študirat na učiteljsko akademijo geografijo in zgodovino. Hkrati sem bil izredni slušatelj na fakulteti, kjer je geografijo predaval dr. Krebs.

Pri njem sem v seminarju obravnaval slovenski Kras. Ker je Krebs prej služboval v Pazinu, je Kras tudi praktično poznal. Tedaj je o Krasu prevladovalo mnenje, da v njem nastopa voda v enotnem nivoju. Po mojem referatu je Krebs pred študenti debatiral o tem, ker sem jaz poročal o ločenih vodotokih v kraškem podzemlju. Po Pencku in Brücknerju sem študiral glaciologijo, po Wagnerju in Hettnerju druge veje geografije. Na fakulteti sem se seznanil z Antonom Melikom in Srečkom Brodarjem, ki sta tedaj študirala na Dunaju. Nadaljevanje študija mi je preprečila prva svetovna vojna. Šele po vojni sem končal študij pri komisiji za meščanske šole na učiteljsko v Ljubljani. Za diplomsko delo sem predložil elaborate s Krasa, ki sem jih izdelal službeno med vojno. L. 1911 sem bil usposobljen za poučevanje zemljepisa, zgodovine in slovenščine na meščanskih šolah.

Vprašanje: Kje si vse služboval? Kaj si najraje poučeval?

Najprej sem bil učitelj na ljudski (t. j. osnovni) šoli na Viču. V začetku aprila 1912 sem pomagal profesorju dr. Cerku s humanistične gimnazije pri vodstvu sedmih dijakov na zimski turi na Stol. Stol sem dobro poznal, ker sem hodil v Zirovnico na počitnice k sorodnikom. Tudi zimsko pot nanj sem malo prej opravil v družbi z Brinškom, dr. Trillerjem in še nekaterimi. Takrat sem spoznal, kako učinkuje alkohol na gorskih turah. Dr. Triller, ki je na poti pil konjak, je omagal v višini 1200 m, drugi, ki je pil vino, je ostal pri 1600 m, ostali smo prišli na vrh. Profesorju Cerku sem priporočal, naj vzame s seboj vrvi, dijaki naj bodo pa opremljeni s cepini in derezami. Pot smo začeli 3. aprila zvečer. Med nočnim vzpenjanjem je nastal vihar. Vodja Cerk ni vzel s seboj vrvi, dijaki niso bili zadostno opremljeni, dva izmed njih sta bila slaba planinca in sta zaostajala in sem jaz prevzel njuno vodstvo. Na poledenelem snegu je enemu od njihju spodrsnilo in sem ga zaustavil, ker sem bil za njima. Vsi trije smo obstali leže v zelo labilnem položaju. Profesor Cerk, ki je bil s petimi dijaki spredaj, je skočil nazaj na pomoč. Ker pa ni sekal stopinj, je tudi on zdrsnil in izginil v noč. Z veliko muko sem nato po poldrugourni oprezni in naporni hoji spravil dijake do Prešernove kočice in smo vanjo vdrli. Zjutraj sem se napotil navzdol, da bi pomagal profesorju Cerku. Toda v jarku pod nesrečnim mestom ga ni bilo. Šel sem po reševalce v Zirovnico. Profesorja smo nato našli v sosednem jarku razbitega, mrtvega. Po tej hudi nesreči sem dobil dva meseca dopusta, da sem si opomogel. Za rešitev dijakov so me odlikovali z zaslužnim križcem s krono. Po dopustu sem bil premeščen na osnovno šolo v Spodnji Šiški. Sprejet sem bil v tečaj za meščanskošolske učitelje, l. 1913 pa sem šel na učiteljsko akademijo na Dunaj, kakor sem že omenil. Dobro sem uporabil univerzitetno knjižnico, pazljivo sem si ogledal naravoslovni muzej z imenitno zbirko meteoritov in razne razstave. Po želji deželnega predsednika barona Schwarza naj bi na Dunaju preštudiral skavtizem in ga nato uvedel v Ljubljani. Ker sem spoznal, da se dunajska skavtska organizacija ne razvija v pravo smer, sem ta posel odklonil. Zaposlil sem se v knjižnici s prepisovanjem zanimive stare Naglove knjige o Krasu. Ob izbruhu prve svetovne vojne sem šel k vojakom kot enoletni prostovoljec. Sprva sem stražil ruske ujetnike, potem sem bil dodeljen hauptmanu Bocku, komandantu za utrdbe na Krasu. Proučevali smo podzemeljske jame na Krasu kot zaklonišča za vojaštvo in vode po jamah zaradi pridobivanja pitne vode. V Innsbrucku sem srečal dr. Picka in mu priporočil, da bi dodelili tovariša Michlerja in Vizjaka k proučevanju Krasa. V poročilu o jami na Sveti gori sem predlagal, naj bi posebna ekipa preiskala ves Trnovski gozd in Banjško planoto. Ustanovili so res novo skupino za to območje in za vodjo postavili Michlerja, ki je bil častnik, jaz pa sem mu bil dodeljen. Ob mnogo slabši prehrani sem delal več kot prej. Z Michlerjem sva raziskala okoli sto brezen. Že prej smo Drenovci pod okriljem Društva za raziskovanje jam, ki je bilo ustanovljeno l. 1910 pod pokroviteljstvom deželne vlade, sistematično raziskali nad sto brezen, največini na Dolenjskem, ki jih je domače ljudstvo smatralo za vhode hudiča v pekel. Komandant Bock me je preizkusil kot uspešen medij za raziskovanje z bajanico. Tako sem živ prebil vojno. Za veliko noč 1918 sem bil spet doma in sem spet prevzel učiteljsko službo v Spodnji Šiški. Nato sem bil subreferent za meščanske šole na prosvetnem oddelku banske uprave do l. 1929, ko sem bil postavljen za ravnatelja nove meščanske šole v Zgornji Šiški. Stavbo so zgradili po načrtih arhitekta Plečnika. Po drugi svetovni vojni sem bil premeščen na klasično gimnazijo v Ljubljani. Na tem mestu sem dočakal upokojitev. Ker sem bil potem imenovan za pedagoškega svetnika in sem dobil Žagarjevo nagrado, so me reaktivirali in namestili na gimnaziji v Šentvidu, da sem do sedaj neobvezno poučeval astronomijo.

Vprašanje: Geografsko in Prirodoslovno društvo sta te imenovali za častnega člana. Ali se čutiš bolj geografa ali bolj prirodoslovca?

Najprej sem geograf. Nauk o Zemlji je osrednja veda, vse druge nekako izvirajo iz nje. Najraje sem poučeval matematično geografijo. Ta mi je bila kakor torta med hrano. Pri uri geografije so izginile stene učne sobe, znašli smo se v pokrajini, ki smo jo obravnavali. Pri tem so nam pomagali učni pripomočki in naša domišljija. Ocene so bile nepotrebne. Če bi dijak dobil negativno oceno, bi to bila sramota. Na koncu leta sem ugotavljal le stopnjo sodelovanja.

Kot geograf sem imel tudi žive stike z inozemci. Že pred drugo vojno sem potoval in taboril po Jugoslaviji z angleškimi profesorji. Po vojni sem vodil najboljše angleške dijake in vajence, ki jih je poslal neki magnat, da so taborili v naših najznačilnejših krajih po mesec dni — ob Cerkniskem jezeru, ob Notranjski Reki, na Krki, pri Triglavskih jezerih, v Trenti. Vsega sem vodil devet takih potovanj oz. taborjenj inozemcev. S pomočjo svoje žene Henriete, ki sem jo spoznal na Dunaju v nedeljski šoli za sinove in hčere tam živečih Slovencev, sem vodil okoli 50 mladinskih taborjenj in okoli tisoč izletov na gore, v jame in na morje. Kot vodja jugoslovanskih skavtov sem se udeležil dveh mednarodnih Jamborejev v Birkenheadu pri Liverpoolu in v Göddö pri Budimpešti ter treh mednarodnih skavtskih konferenc v Kanderstegu v Švici.

Vprašanje: Kaj te je privedlo v skavtizem-taborništvo?

Skavtski zakoni so mi zelo ustrezali, bili so mi opora v življenju. Pri nas je skavtstvo začel Poljak Kindler, a dela z mladino dolgo ni vzdržal, tudi drugi instruktorji niso imeli potrpljenja z mladino. Prvi tabor je bil leta 1923 v Kamniški Bistrici. Tam sem bil pravzaprav začetnik, pa sem takoj napredoval in postal starešina. Tudi ime Sivi volk sem tam dobil, saj sem imel že nekaj sivih las in sem se klatil naokrog po hribih in jamah. Takrat smo v Ljubljani ustanovili društvo skavtov. Kmalu sem postal »chief-scout« taktarne dravske župe. Po drugi svetovni vojni sem bil soustanovitelj Zveze tabornikov Slovenije in zaporedoma starešina Triglavske družine, Zmajevega odreda in odreda Sivega volka ter častni član zadnjih dveh. Pri vsem skavtskem delu mi je zvesto pomagala žena in vzgojili smo mnogo spretnih in dobrih ljudi in državljanov. Mnogo skavtov je odšlo med borce narodno-osvobodilne vojske in so žrtvovali življenje za osvoboditev domovine.

Vprašanje: Vodenje mladine v naravo nalaga precejšnjo odgovornost. Gotovo si doživel marsikatero neprijetnost?

Vodja ima na izletih dosti skrbi. Nad vsem mora imeti pregled. Pred osmimi leti se je zgodilo, da nisem več imel takega pregleda, zato sem takrat nehal z vodstvi. Nesreča s Cerkom na Stolu mi je bila strašna šola. Še isto leto sem imel hud doživljanj s 16-letnim dijakom Petričem. Bil je dober telovadec. Ko sem ga vlekel z vrvmi iz neke jame, je bil tako težak, da bi jaz skoraj omagal, če mi ne bi drugi priskočili na pomoč. Ko smo ga končno potegnili iz jame, sem ga vprašal, kaj je pravzaprav počenjal, da smo imeli take težave z njim. Rekel je, da je na vrvi telovadil in se vzpenjal samo z rokami. Očital sem mu, da ni sposoben za jamarstvo. Kmalu za tem je izginil v Kamniških Alpah. Šli smo ga iskat. Na Kamniškem sedlu smo izvedeli, da je rekel: Bom že pokazal, ali sem sposoben ali ne. Plezal je od Rinke na Skuto. Našli smo ga mrtvega na ledeniku pod Skuto.

Vprašanje: Kdaj si se začel literarno udeještvoovati? V katere publikacije si pisal?

Leta 1910 ali 1911 sem opisal svoje prve gorske ture v Planinskem vestniku in prve ture v jame v Laibacher Zeitung, ker Narod prispevkov o jamarstvu ni sprejemal. Potem sem pisal v časopise in revije: Slovenski Narod, Slovenec, Jutro, Delo, Primorski Dnevnik, Planinski vestnik, Proteus, Lovec, Popotnik, Prosvetni delavec, Naš rod, Razori, Pionir, Pionirski list. V Geografski vestnik, ki objavlja le strogo znanstvene razprave, nisem pisal. V zadnjih desetletjih je potreba narekovala, da sem napisal več člankov o varstvu okolja, predvsem za obrambo pomembnih naravnih spomenikov Slovenije. V Proteusu sem redno priobčeval pregled zvezdnega neba. Posebej sem pripravil vrtljivo zvezdno karto z navodili o njeni uporabi. Ker nismo imeli nobene knjige, ki bi podrobno navajala k opazovanju neba s prostimi očmi, sem napisal več poljudnih knjig o astronomiji. Nekaj knjig sem napisal tudi o Krasu in jamah, ker je bil ta del naše dežele premalo znan. O svojih knjigah ti omenjam le naslove brez bibliografskih podatkov po približnem vrstnem redu, kakor so izšle v letih od 1921 do 1979: Na planine, Kraški svet in njegovi pojavi, Po gorah in dolinah, Zadnja pot kapitana Scotta, Po azijskih puščavah, V prepadih, Zakladi sveta, Potovanje v vesoljstvo, Skozi sneg in led, Pastir v Zlatorogovem kraljestvu, Potovanje po nebu, Pionir v naravi, Izleti z mladino, Mladi popotnik, Nebo nad nami, Neizprosni sever, Pod zemljo, Cerknjsko jezero, Naše nebo v teleskopu, Škocjanske jame, Rakov Škocjan, Brezna in vrhovi, Kažipot po nebu, Moje steze. Vse knjige so pisane poljudnoznanstveno, vsakomur razumljivo. Nekatere so podane v obliki povesti, nekatere so izšle v več izdajah, nekatere so prevedene v druge jezike — srbohrvaščino, češčino, italijanščino.

Vprašanje: Ali si dobil za svoje delo kaka priznanja?

Najlepše priznanje mi je dajala mladina s tem, da je rada in z zanimanjem hodila z menoj v naravo, bodisi na šolske bodisi na taborniške izlete in taborjenja ter k astronomskim opazovanjem s teleskopom. Razen že omenjene Žagarjeve nagrade in imenovanja za pedagoškega svetnika sem dobil še medaljo dela, red za zasluge za narod s srebrno in z zlato zvezdo, srebrno in zlato taborniško plaketo dr. Jožeta Potrča, zlato plaketo Planinske zveze Slovenije, zlasti planinski znak mladinskega vodnika, zlato značko Rdečega križa in Prijateljev mladine, zlato plaketo Zveze organizacij za tehnično kulturo in zlato plaketo Jugoslovanske skupnosti za varstvo okolja, to je za moj najhujši boj, ki sem ga bojeval za Cerknjsko jezero, Planinsko polje, Bohinjsko jezero, za Sočo in za Postojnsko jamo, pri kateri sem dosegel najmanj uspeha, za vse sem pa prejel najbolj grenke očitke.

Vprašanje: Ali si zdaj privoščiš zasluženi pokoj?

Ne, saj imam toliko dela. Redno opazujem aktivnost Sonca po Wolfovi formuli in pošiljam risbe in podatke Državni zvezdarni v Zürich, s katero sodelujem že štirideset let. Dosedaj sem napravil čez 6000 opazovanj. Pa tudi pišem. Knjiga Pravljice in resnica o zvezdah je prav zdaj v tisku. Knjiga Z mladino iz jam čez gore do zvezd je že eno leto pri Mladinski knjigi in čaka, da pride na vrsto. Spremljam urejanje zvezdarne na Javorniku. Škoda pa je, da so prenehale šolske zvezdarne, kjer sem dve desetletji razkazoval na tisoče dijakom nebesne pojave.

Se marsikatera podrobnost je prišla med razgovorom na vrsto, saj je jubilatant bogato izpolnjeval svoja leta z delom in doživljaji. Izrekel sem mu priznanje, da je veliko storil za popularizacijo geografije in njej sorodnih ved, posebno pri vzgajanju mladine. Zaželel sem mu, naj še dolgo opravlja astronomska opazovanja in naj še kaj lepega in koristnega napiše iz svojega plodnega življenja.

France Planina